

NORGES
DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

Til

Kultur- og likestillingsdepartementet

Grubbegata 1,

0179 Oslo

Norges Døveforbund

Grensen 9

0159 Oslo

Oslo, 24. januar 2024

Norges Døveforbunds innspill til NOU 2023: 13 På høy tid – Realisering av funksjonshindredes rettigheter

Norges Døveforbund (NDF) takker for muligheten til å komme med innspill til NOU 2023: 13 På høy tid – Realisering av funksjonshindredes rettigheter.

NDF er en språkorganisasjon og en organisasjon for funksjonshemmede, som arbeider nasjonalt for døve, hørselshemmede, tegnspråkbrukere og deres pårørende. Våre målsetninger og verdier er å fremme og styrke norsk tegnspråk. Vi jobber for tilgjengelighet uansett funksjonsvariasjon slik at døve og hørselshemmede skal ha universell og likestilt tilgang til all informasjon og tjenester i det norske samfunnet.

Vi har lest gjennom dokumentet og vi ser at det overordnet er et godt og velskrevet dokument, et dokument som tar for seg flere av de barrierene funksjonshindrede møter på i samfunnet. Dessverre virker det for NDFs del at utvalget ikke har fått muligheten til å gå nok ned i dybden på flere av temaene som tas opp her. Funksjonsnedsettelsene er ulike og gir deretter ulike behov for individene som lever med funksjonsnedsettelsene. Overordnet ser vi at forslagene til tiltak ikke nødvendigvis favner bredt nok, eller får med seg de ulikhetene som finnes blant de med funksjonsnedsettelse.

NDF ønsker også å nevne at en annen NOU som berører døve og hørselshemmede tegnspråklige er ute på høring nå: NOU 2023: 20 Tegnspråk for livet - Forslag til en helhetlig politikk for norsk tegnspråk. Begge NOUene tar for seg store deler av livene til døve og hørselshemmede i Norge, og de tiltak som nevnes i begge dokumentene vil derfor ha stor innvirkning på døve og hørselshemmede, samt tegnspråk i Norge. Det er viktig å balansere de ulike hensynene som kommer frem i begge dokumenter.

ASK og tegnspråk

Vi vil kommentere kapittelvis, men ønsker å begynne vårt høringsinnspill med det vi mener er en uheldig formulering og feil sammenligning. Under forslag til tiltak i kapittel 9, står det skrevet at «*Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) må inkluderes i språkloven på lik linje med tegnspråk.*» (s. 182)

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

Norges Døveforbund mener at dette er en uheldig formulering, og som fører til at det dannes feilaktig inntrykk av tegnspråk. ASK er et hjelpemiddel, som per dags dato ikke er definert som språk etter lingvistisk forstand og oppfyller ikke kravene for å anerkjennes som språk. Og denne formuleringen fører til at det oppfattes at tegnspråk er et hjelpemiddel for de som ikke kan nyttiggjøre seg av talespråk. NDF har sett at det er flere høringsinnspill som kommenterer denne uheldige formuleringen og vi ber derfor utvalget om å redegjøre for hvorfor denne formuleringen er blitt stående.

Norsk tegnspråk er inne i språkloven på grunn av dets status som et språk. Norsk tegnspråk oppfyller alle de lingvistiske kriteriene for å bli definert som et språk. Norsk tegnspråk er **ikke** et hjelpemiddel.

ASK er, som navnet tilsier, en alternativ og supplerende kommunikasjon. ASK brukes når individer ikke kan tilegne seg språk, herunder talespråk, skriftspråk eller tegnspråk på den vanlige måten. Individene som bruker ASK i hverdagen, bruker det fordi det er den måten de klarer å kommunisere sine behov for. ASK tilpasses hvert individs kommunikasjonsnivå, og bruker både bilder, pictogrammer, tegn, skrift og tale. ASK har ingen regler for hvordan et budskap skal formidles, det viktigste er at budskapet blir mottatt og forstått av mottakeren.

NDF forstår at for individene som bruker ASK, er dette et språk for dem, en mulighet til å forstå og bli forstått, en måte for å samhandle og kommunisere med andre på. Men NDF er av den oppfatning at man bør ikke blande sammen det som er et språk etter lingvistisk forstand og det som er et hjelpemiddel for å få kommunisert sine behov. NDF støtter at individene bør få rettighetsfestet tilgang til ASK og at det må mer midler til ASK, men vi støtter ikke sammenligningen med tegnspråk.

NDF støtter NTNUs innspill om at ASK bør heller gå inn i opplæringsloven, og ikke i språkloven ettersom ASK ikke er et språk. NTNU har kommet med en god redegjørelse av forskjellen mellom tegnspråk og ASK, og vi ber om at NTNUs redegjørelse tas til følge.

Språklig minoritet eller medisinsk diagnose

Det er allment kjent blant døve og hørselshemmede tegnspråklige at vi ikke ser på oss som mennesker med funksjonsnedsettelse, men mennesker som tilhører en språklig minoritet. Det er blant andre tegnspråklige at vi opplever at den språklige barrieren oppheves og vi kan samhandle fritt, på tvers av alder, kjønn, utdanning, etnisitet, interesser, legninger, religion, livssyn og mer. Den språklige barrieren kommer til syne når vi skal samhandle med storsamfunnet, som ikke er tilrettelagt for at tegnspråklige kan benytte seg av tegnspråk fritt, uhindret og når som helst.

Det døve anser som en språkbarriere, blir av storsamfunnet betraktet som en medisinsk feil, en hørselsbarriere, siden storsamfunnet mener at døvhet og hørselstap må rettes på, fikses og justeres. Selv om storsamfunnet de seneste årene har begynt å endre syn på døvhet, hørselshemming og tegnspråk, fra å se på hørselstapet som et problem som må fikses og tegnspråk som et hjelpemiddel, til individer med verdifull kunnskap og tegnspråk som et rikt og likeverdig språk som med norsk, jfr. Språklovens §7 andre setning, er det likevel fortsatt en lang vei å gå før alle døve, hørselshemmede og døvblinde blir fullstendig inkludert i samfunnet. NDF har sendt innspill til flere høringer som både angår det norske folk generelt, og som angår døve og hørselshemmede. NDF ser dessverre at det tar lang tid før innspillene tas til følge eller at de tas til følge i det hele tatt. Det må større politisk vilje til å ta til etterretning og gjennomføre de tiltak eller planer som er i tråd med Språklovens § 1, bokstav

Grensen 9, 0159 Oslo Telefon: 23 31 06 30 E-post: post@doveforbundet.no

Hjemmeside: www.doveforbundet.no Konto for gaver: 8200.06.08072 Bankgiro: 8200.01.77004

Organisasjonsnummer: 974 252 708

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

c, om å verne og fremme tegnspråk. Altfor mange døve og hørselshemmede får ikke oppfylt sine rettigheter jfr. Språkloven, på grunn av kommune- eller fylkeskommunenes økonomi, manglende forståelse for lovverket eller kunnskap om tegnspråk som språk, og ikke hjelpemiddel.

Av den grunn etterlyser NDF en større politisk satsning på NDF og dets lokalforeninger som både en interessepolitisk organisasjon for, om, av og med døve og tegnspråk, men også som en kultur- og språkbærer av døvekultur og norsk tegnspråk.

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 4, punkt 4.10.

NDF støtter utvalgets forslag til tiltak i kap. 4, under pkt. 4.10. Det er særlig punktene som omhandler CRPD vi støtter. Det er for NDFs del uforståelig at CRPD fortsatt ikke er inkorporert i menneskerettighetsloven, selv i 2024. Vi støtter også at arbeidet med et universelt utformet samfunn blir prioritert. Døve, hørselshemmede, døvblinde og tegnspråklige blir fortsatt ikke tilgodesett i den rivende utviklingen innenfor teknologi, tjenesteyting og mer, som Norge har sett de siste 20-30 årene. Både bygg, offentlige steder, skoler, fritidstilbud og mer er ikke tilpasset de språklige behovene våre. Tilgangen til tolketjenester må styrkes, samtidig som man ikke skal lene seg for mye på at tolker kan løse problemene med tilgang til samfunnet.

Vi ønsker her også en klarere definisjon av hva som er universell utforming, og hva som er kriteriene for oppnådd universell utforming. Vi ønsker også at utvalget er klare over at universell utforming ikke nødvendigvis betyr at alle kan ta i bruk løsningene. Et eksempel er dette: mange oppfatter teksting av talespråklige programmer eller forelesninger som en veldig god universell utforming og derfor velger å tekste sine programmer, det være seg tv-programmer, podkaster, forelesninger, foredrag m.m. For døve og tegnspråklige er ikke teksting alltid den beste løsningen. Det finnes døve med dysleksi, døve med forsinket progresjon innen lesing og døve som ikke leser fort nok, de kan ikke nyttiggjøre seg av teksting. Den gruppen med døve vil ikke kunne få med seg det som står teksten. Tegnspråklig oversettelse, enten i form av en tegnspråktolk eller en døv, tegnspråklig oppleser, vil være den beste løsningen.

Teleslynge, FM-apparater og lignende, som kobles til høreapparater eller CI-apparater, er heller ikke en universell løsning for døve og hørselshemmede. NDF er derfor bekymret for om kriteriene til universell utforming faktisk ivaretar de ulike nyansene som finnes innenfor hver enkelt person sin funksjonsnedsettelse. Vi ønsker ikke at universell utforming skal bli en hvilepute for samfunnet, vi ønsker ikke at man kan henvise til at man har teksten noe for å så lempe byrden på å lese teksten til de med funksjonsnedsettelse. Det er ikke slik at en størrelse passer alle, og det må universell utforming ta hensyn til.

NDF støtter at Statens råd for likestilling av funksjonshindrede gjenopprettes, men vi har en betingelse: Det må være en døv person med i rådet. Norges døve er en gruppe med dobbel minoritetsidentitet: vi er både en funksjonshindrede-minoritet og en språkminoritet. Døve får ikke bruke språket sitt fritt og uhemmet i møte med hørende.

NDF støtter at leder og nestleder i kommunale råd for funksjonshindrede får fast møte- og talerett i kommunestyrene. Vi støtter at de må få tidlig tilgang til saker som omhandler dem, for å sikre reell medvirkning.

NORGES
DØVEFORBUND

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 5, punkt 5.5.

NDF støtter forslag til tiltak omtalt i kap. 5, under pkt. 5.5.

Videre synes vi det er urovekkende at utvalget ikke foreslår tiltak til de som blir utsatt for vold og overgrep. Utvalget skriver selv at *studier finner at jenter og gutter med syns- og hørselshemming som er ervervet allerede i barndommen, fremstår som ekstra utsatte for seksuelle overgrep. Videre fremkommer det at overgrep blant døve særlig har funnet sted ved spesialskolene, [...] at særlig jenter med hørselshemming er utsatt for seksuelle overgrep.* (s.63)

NDF er veldig kjent med dette. Vi har de seneste årene jobbet med å implementere reglene til «Trygg Organisasjon» i vår organisasjon, men ser at problemet ikke kan løses hos oss. Mange døve kvier seg for å melde fra om overgrep og vold til politi eller relevante instanser, av frykt for å ikke bli trodd eller bli møtt med negative holdninger knyttet til sitt hørselstap – noe som for øvrig ikke burde være knyttet til volden eller overgrepet i det hele tatt. NDF har i mange år opplevd at døve heller kommer til NDF for å få behandlet sine opplevelser, for å få støtte og gehør og for å få en slags sanksjon ovenfor den som har utført volden eller overgrepet. NDF kan ikke ha dette ansvaret, og mener at dette bør ligge hos politiet. Men når døve og hørselshemmede ikke har tillit til politiet og relevante etater, faller ansvaret på oss.

NDF tror ikke at vi er den eneste organisasjonen som møter på problemet med manglende tillit til politi og rettsvesen blant våre medlemmer.

Vi ber derfor at det gis midler til relevante etater som jobber med vold og overgreps-problematikken slik at de kan spesialisere seg på vold og overgrep mot folk med funksjonsnedsettelse, herunder avdekke, forebygge og forhindre vold og overgrep.

Vi ber også om at det opprettes et tegnspråklig kritesenter for døve kvinner som opplever vold eller overgrep i nær relasjon. Vi har sendt et innspill om dette til NOU 2023: 5 Den store forskjellen – Om kvinners helse og betydningen av kjønn for helse.

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 6, punkt 6.8.

NDF støtter utvalgets forslag til tiltak under kap. 6, punkt 6.8, men med forbehold.

Fokuset i dette kapittelet har for det meste vært på foreldre som venter barn med Downs Syndrom og tiltakene ser ut til å være tilpasset denne gruppen foreldre.

Norges Døveforbund vet at foreldre som venter barn ofte får lite informasjon om ulike risikofaktorer som kan oppstå under svangerskapet. En risikofaktor er f.eks. CMV-viruset. Dette viruset kan føre til at spedbarn får hørselssvekkelse/blir døve. Det samme gjelder rubella-viruset, vordende mødre som opplever å få røde hunder under svangerskapet risikerer å føde et barn med hørselsutfordringer. De møter da på et helse- og omsorgssystem som vet veldig lite om døve, hørselshemmede og døvblinde. Vi ser derfor at det er et behov for at kompetansen og kunnskapen om døve, hørselshemmede, døvblinde og tegnspråk blir forbedret blant helsepersonell,

NDF vet i tillegg at det foregår diskriminering av blivende døve foreldre i våre naboland. I Sverige har en enslig døv kvinne blitt nektet å bli inseminert og få barn. Klinikken oppga hennes døvhet som

Grensen 9, 0159 Oslo Telefon: 23 31 06 30 E-post: post@doveforbundet.no

Hjemmeside: www.doveforbundet.no Konto for gaver: 8200.06.08072 Bankgiro: 8200.01.77004

Organisasjonsnummer: 974 252 708

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

årsak til at de ikke ville inseminere henne. NDF vet ikke om lignende tilfeller i Norge, men mener vi må være oppmerksomme på denne utviklingen.

Utvalget nevner på side 82-83, under temaet «Tilleggsbelastninger for familier fra ulike minoritetsgrupper», at «*..språkproblemer, manglende bruk av talk og mangel på informasjon kan gjøre en allerede vanskelig situasjon atskillig mer krevende*» og at «*Familier med samisk bakgrunn kan oppleve møtet med helsetjenesten problematisk på grunn av en historikk med mange eksempler på overgrep mot samene fra staten.*». NDF kjenner så altfor godt til det som sies i de to setningene. Særlig godt kjenner vi til siste setning om overgrep mot samene fra staten. Norges Døveforbund vet at mange døve og hørselshemmede har opplevd overgrep i statens regi og det er derfor ekstra viktig at NDF er med i arbeidet med å få ut informasjon til foreldre som venter barn, og særlig døve og hørselshemmede som venter barn.

Vi ber derfor at tiltakene nevnt under pkt. 6.8. innebærer at Norges Døveforbund er en aktiv del av arbeidet, slik at riktig kompetanse og kunnskap innehas av de som skal yte tjenestene nevnt i tiltakene. Vi støtter særlig de to punktene om å gjennomføre levekårsundersøkelser av situasjonen til funksjonshindrede barn og voksne og deres familier, og at det offentliges finansiering av det frivillige arbeidet som drives i organisasjonene (likepersonsarbeid m.m.) blir styrket.

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 7, punkt 7.13.

NDF støtter utvalgets forslag til tiltak som gjelder barnekoordinatorstillingene. For vår del er det viktig at barnekoordinatoren har kompetanse og kjennskap til tegnspråk og døvhet.

Vi støtter videre de andre forslagene til tiltak under dette kapittelet.

Når det gjelder Søskenintervensjonen SIBS, ønsker NDF å forsikre seg at dette også gjelder for søsken til døve, hørselshemmede og døvblinde barn. Per dags dato finnes det nærmest ingen tilbud, oppfølging eller samtaler om hva det innebærer å ha en, eller flere, søsken som er døv, hørselshemmet eller døvblind. NDF vet at denne manglende intervensjonen skaper splid i familier med døve, hørselshemmede og døvblinde barn, selv i dagens samfunn.

NDF mener også at *Hva med oss?*-kursene til Bufdir for pårørende og foreldre med funksjonshindrede barn må utvides til å også gjelde foreldre og pårørende til barn med hørselstap.

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 8, punkt 8.12 og kap. 9, punkt 9.8

NDF har lest utvalgets forslag til tiltak under kap. 8, punkt 8.12 og kap. 9, punkt 9.8.

Siden begge kapitlene samlet sett dekker en stor del av barn og unges oppvekst, skole og fritid, ønsker NDF å kommentere begge kapitlene samlet sett. NDF viser til vårt høringsinnspill til NOU 2023: 20 Tegnspråk for livet – Forslag til en helhetlig politikk for norsk tegnspråk. I vårt høringsinnspill til dokumentet utdyper NDF hvordan grunnskoleopplæringen til døve og hørselshemmede barn og unge bør skje, samt tilretteleggingen av fritidstilbud og opprettelse av tegnspråklige arenaer.

NDF oppfatter utvalget til å være opptatt av at universell utforming av både barnehage og nærskolen vil være den beste løsningen for å hindre segregering av alle funksjonshindrede, til tross for at flere

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

avsnitt i kapittel 8 og 9 dessverre forteller om segregering, mobbing og utestengelse fra nærskolen og i fritidstilbudet til tross for nåværende universell utforming. NDF ønsker å heve denne historien til Hans (21), som man kan lese på side 114:

«De kalte meg døvefaen, døvejævel, du er ikke verdt en dritt, du burde forsvinne fra verden, at jeg ikke er en del av samfunnet. Det var mye harde ord, og det gikk jo hardt inn på meg, men det så ikke de.»

Av dyrekjøpte personlige erfaringer til døve og hørselshemmede som har gått på nærskolen, slik som Hans, vet NDF at universell utforming av nærskolene dessverre aldri vil klare å favne alle døve og hørselshemmede elever. NDF ønsker derfor å løfte opp følgende misforhold rundt nærskolearbeidet, der to NOU-rapporter har foreslått tiltak som motsier hverandre. NOU 2023: 20 Tegnspråk for livet. Forslag til en helhetlig politikk for norsk tegnspråk er ute på høring nå. Der er det foreslått en annen organisering av skoletilbudet for døve og hørselshemmede elever. NDF ønsker å spille inn at det er viktig at skolevalget skal være et reelt valg for døve og hørselshemmede elever sammen med sine foresatte.

Kommunens økonomi og den lokaliserte nærskolens universelle utforming samt eksisterende kompetanse skal ikke være til hinder for at eleven skal få et reelt alternativ om å velge en skole der flere hørselshemmede og døve elever samles, jfr. tiltakene foreslått i NOUen «Tegnspråk for livet ...»

NDF støtter at det ved endringer i skolepolitikk og annen relevant forvaltningspraksis må det på forhånd foretas en konsekvensanalyse for hvordan endringene påvirker funksjonshindrede elevers opplæringstilbud og skolehverdag. Særlig viktig er dette for døve og hørselshemmede elever, noe NDF erfarte når tidligere endringer i skolepolitikken førte til nedleggelse av døveskolene, en omorganisering av Statped resulterte i at enhver kommune skal nå ha ansvaret å gi en fullgod utdanning. NDF ber at det fremover utvises forsiktighet med å avvikle statlige kompetansesentre og overføring til kommunale skoler. NDF vet at det er flere kommuner som ikke har økonomi eller kompetanse til å oppfylle de rettighetene døve og hørselshemmede har i opplæringslovens § 2-6. Dette fører til at døve og hørselshemmede barn og unge henger etter i skolegangen og risikerer å aldri ta igjen progresjonen senere. Læremidler for tegnspråklige må oppdateres jevnlig, det må utvikles flere læremidler i og på tegnspråk, og det må stimuleres til økt bruk av eksisterende læremidler.

NDF er av den oppfatning at Bufdirs veikart til universelt formet nærskole tar lite hensyn til hva som er best for døve og hørselshemmede elever. NDF legger til grunn at veikartet må kunne endres i takt med de behov og krav elevene har – fra for eksempel et vedtak. Når det gjelder forslag om å utvikle veikart for universelt utformet videregående skole, må veikartet også inneholde hensyn til døve og hørselshemmedes elevers beste.

Under punktet om forskning på hvordan ulike spesialpedagogiske tiltak treffer barn i barnehagen og elever i videregående opplæring, og hvilke effekter tiltakene har, ønsker NDF at det forskes særlig på tospråklig oppvekst for døve og hørselshemmede barn og unge. Det finnes strengt tatt ingen forskning som bygger opp under at norsk tegnspråk skader tilgangen til norsk. NDF mener at tegnspråk er det som gir døve og hørselshemmede barn og unge tilgang til språk, herunder både tegnspråk og norsk, og ønsker forskning som underbygger dette. De nasjonale kravene til PP-tjenesten må utarbeides bedre, slik at vedtakene må treffe mer rett på/tar hensyn til hva døve og hørselshemmede elever har krav på og ønsker seg.

Grensen 9, 0159 Oslo Telefon: 23 31 06 30 E-post: post@doveforbundet.no

Hjemmeside: www.doveforbundet.no Konto for gaver: 8200.06.08072 Bankgiro: 8200.01.77004

Organisasjonsnummer: 974 252 708

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

NDF oppfatter GDPR reglene som altfor strenge for døve og hørselshemmede barn og unge, for det har blitt umulig å vite om andre døve og hørselshemmede i landet vårt. Det er viktig at døve og hørselshemmede får informasjon om tegnspråklige møteplasser og muligheter til å møtes og utfolde seg på tegnspråk med andre tegnspråklige. NDF støtter at det utarbeides en omforent og god måte å samle inn informasjon og statistikk om funksjonshindrede elever på som samtidig ivaretar hensynet til personvern. Det er som vist et stort behov for oppdaterte tall på antall funksjonshindrede elever som faller fra i overgangen mellom ungdomsskolen og i løpet av videregående opplæring.

NDF støtter at BPA-ordningen må styrkes. BPA-tilbudet til døve og hørselshemmede må innebære at assistentene også er tegnspråklige, eller får opplæring i tegnspråk, for å kunne følge opp døve og hørselshemmede tegnspråklige brukere optimalt.

Overgangen fra både barnehage til grunnskolen og grunnskolen til videregående må bli mye bedre når dette gjelder døve og hørselshemmede elever. Det er særlig viktig med tanke på at hjelpemidler må på plass i tide, tegnspråktolker må bookes i tide og den rette tegnspråklige lærerkompetansen må på plass i skolen før elevene går over til ny skole. Karriereveiledere må få mer kunnskap og kompetanse om hva døve og hørselshemmede kan og får til. Hørselstap skal ikke være en årsak til at man ikke kan ta seg en karriere i det man ønsker å jobbe med, og karriereveiledere må vite dette. Kravene til karriereveiledning må med andre ord være på likt nivå som den veiledningen de funksjonsfriske elevene får. Døve og hørselshemmede elever som velger yrkesfaglige programfag, opplever ofte vanskeligheter med å få lærlingplass. Opplysningsarbeidet blant arbeidsgivere og de som tilbyr lærlingplass må styrkes slik at døve og hørselshemmede elever kan fullføre utdanningen etter normert tid. NDF blir ofte kontaktet når det gjelder å få døve og hørselshemmede videregående elever ut i praksis, som f.eks. en dag i uken. Dette er elever som både kan og ønsker å være i praksis både i hørende og tegnspråklige arbeidsplasser. Videregående skoler møter ofte store utfordringer med å få elevene ut i praksis. I år har det vært ekstra vanskelig, pga. pandemien vi nylig har hatt. Ved at disse elevene ikke kommer seg ut i praksis, stiller de bakerst i køen når de skal søke om lærlingplass. Det er vanskelig nok for en hørende elev å få praksis/lærlingplass, men enda vanskeligere for døve. Døve og hørselshemmede er blant de som opplever størst vanskeligheter med å komme inn i arbeidsmarkedet.

NDF minner om at den nye Språkloven likestiller norsk tegnspråk med norsk og samiske språk, og med det følger et ansvar for å ivareta språket, historien og kulturarven vår. Språkloven må være med i beregningen når opplæringslover, -planer, -pedagogikk og mer, utformes. Både på individnivå og systemnivå. NDF mener at opplæringsloven derfor må endres for å gi en bedre forståelse av Språkloven og for å sikre døve og hørselshemmede elever bedre rettigheter. Det er veldig uheldig at forslaget om å sette *hørselshemming* som vilkår for å få retten til norsk tegnspråk som førstespråk. Forslaget er direkte skadelig for forståelsen av tegnspråk som et selvstendig språk uavhengig av hørsel. Det er et guff fra fortiden der man så på tegnspråk som et spesialpedagogisk tiltak. Vi frykter at språkvalget blir som et tiltak gjennom en medisinsk vurdering. Det utestenger hørende barn av døve og hørende søsken av døve til å ta tegnspråk som fag på grunnskolenivå.

Kravet om sakkyndig vurdering for å ha rett til opplæring i og på tegnspråk må fjernes. Norsk tegnspråk må gjøres tilgjengelig i større grad enn det er i dag, altfor mange familier møter motstand i kommunene som nekter å innfri døve og hørselshemmede elever deres tegnspråkrettigheter. Vi ser også at praktiseringen av § 38 i barnehageloven er uklar. Vedtak som blir gjort av PPT, påvirker tilgangen til tegnspråk. Mange gir ulike timer i deres vedtak. Vi etterlyser forståelse av at tegnspråk

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

er noe barn bruker i barnehagen, ikke noe som det skal undervises i. Man underviser ikke i norsk i barnehagen, man bruker norsk i barnehagen. Det samme skal gjelde tegnspråk. Man skal ikke undervise i tegnspråk, men bruker tegnspråk i barnehagen. Derfor bør antall timer oppheves. Det bør tilrettelegges for at barn får et heltidstilbud på tegnspråk.

Det finnes mange døve førstespråksbrukere som ikke har studert tegnspråk eller tatt pedagogisk utdanning. Det må legges bedre til rette for at døve med tegnspråk som sitt morsmål, får gjennomført studier innenfor pedagogikk, slik at vi får nyttiggjøre mer av den unike kompetansen døve tegnspråklige har. Det påvirker til det bedre, med tanke på den store tegnspråklærer-mangelen vi står ovenfor nå ute i skolen. For det finnes heller ikke noe tilbud om grunnleggende tegnspråkopplæring til lærere eller andre profesjonsutøvere. Det er helt nødvendig at et slikt tilbud kommer på plass, i tillegg til tilbudene om KFK og masterfordypninger der det stilles krav om tegnspråkferdigheter. Det betyr at døve og hørselshemmede barn og unge vil få gode kvalifiserte lærere som har mer enn 30/60 studiepoeng i fremtiden.

Før trengte de lærerne som underviste *i og på* tegnspråk, ikke å ha noen forkunnskaper om tegnspråk når de søkte seg inn på Kvalitet for Kompetanse-programmet (KFK). Det førte til at lærere som ikke kunne noe tegnspråk fra før av, fikk lære seg tegnspråk et par timer i uken i et halvt år/ett år i KFK-programmet. Etter endt program kunne de undervise døve og hørselshemmede barn som hadde vedtak om §2-6. Denne praksisen mente NDF var ikke godt nok og jobbet for en ny strategi. Den nye strategien heter *'videreutdanning for lærere og skoleledere frem mot 2025'*, og skal føre til at vi får tegnspråklærere som har kompetanse om tegnspråk i tråd med kompetansekravene som andre fag har. Nå må lærere som søker seg inn på KFK-programmet ha forkunnskap i norsk tegnspråk tilsvarende 60 studiepoeng.

Videre ønsker NDF at det opprettes regionale skoletilbud og at det blir mer interkommunale samarbeid. NDF ønsker ikke å gå tilbake til døveskolene som den en gang var organisert. NDF ønsker en tegnspråkskole der undervisningen følger ordinære læreplaner, men på tegnspråk. NDF ser for seg regionale tilbud der man samler barn i alle nærliggende kommuner til et sted, og gir dem tilbud på tegnspråk. På grunn av manglende interkommunale samarbeid erfarer NDF at barn/elever ikke får tilgang til gode tegnspråklige tilbud i nærliggende kommuner. Et eksempel på dette er at hørselshemmede barn fra Kleppe kommune i Rogaland ikke får gå på Auglend barnehage i Stavanger og hørselshemmede barn fra Lillestrøm kommune i Viken ikke får gå på Voldsløkka barnehage i Oslo. NDF har inntrykk av at det er mer fleksibilitet på skolenivå enn på barnehagenivå siden Vetland skole i Oslo tar imot elever fra nærliggende kommuner. Dessverre er manglende interkommunale samarbeid om barnehage- og skoletilbud et problem på landsbasis.

Fordi det er så viktig med et godt språklig grunnlag før skolestart, bør man opprette gratis barnehageplasser for tegnspråklige barn (både døve, hørselshemmede og hørende, søsken, søskenbarn, nabobarn, koda etc.) i enkelte barnehager, slik at det blir lettere for foreldre å velge den barnehagen som ikke nødvendigvis er nærmest hjemmet. Man har pr i dag foreslått dette for alle barn med samisk i barnehagen, i neste års Sametingsbudsjett.

På videregående skolenivå opplever vi at det er lettere for hørselshemmede ungdommer å få plass på Briskeby videregående skole enn på Nydalen videregående skole. Begge skolene har tilbud til hørselshemmede elever. Men der Briskeby videregående har fokus på hørselsteknologi, har Nydalen videregående skole fokus på tegnspråktilbud. Det behøves internat-tilbud for de som velger tegnspråklig videregående skole, noe som gjerne føles tryggere for ungdom som må flytte hjemmefra for å gå på videregående skole.

Grensen 9, 0159 Oslo Telefon: 23 31 06 30 E-post: post@doveforbundet.no

Hjemmeside: www.doveforbundet.no Konto for gaver: 8200.06.08072 Bankgiro: 8200.01.77004

Organisasjonsnummer: 974 252 708

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

NDF registrerer også at det er blitt vanskeligere for døve og hørselshemmede barn og unge å benytte seg av fritidsarenaer og muligheter for å møte andre døve og hørselshemmede. Statped har lagt ned sitt botilbud til sine elever, noe som gjør at elevene ikke kan samles etter skoletid og delta i fritidsaktiviteter. Det er vanskelig å få tak i tolk til idrettsaktiviteter, noe som fører til at døve barn og unge avstår fra å delta i idretten. Det er også blitt vanskeligere å opprette naturlige tegnspråkarenaer i nærheten av lokalforeningene til NDF. Økonomiske utfordringer gjør det vanskelig for NDFs lokalforeninger å opprette tilbud til barn og unge i sine områder.

NDF ønsker å utdype viktigheten av egne idrettstilbud for døve barn og unge, som kan leses under eget punkt lenger ned i dette høringsinnspillet.

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 10, punkt 10.4

NDF har lest utvalgets forslag til tiltak under kap. 10, punkt 10.4 og støtter flere av de foreslåtte tiltakene.

NDF ønsker å føye til at høyskoler og universiteter som har flere døve og hørselshemmede studenter, bør opprette og organisere tolketilbudet til de døve og hørselshemmede studentene. Mange døve og hørselshemmede studenter opplever ofte vanskeligheter med å skaffe tolk til studiene sine siden de får vite forelesningsplaner så tett opp til skolestart. Utdanningsinstitusjonene kan inngå et samarbeid med NAV Tolketjenesten om hvordan de skal organisere tolkene på best mulig måte, slik at ressurser brukes godt, og de døve og hørselshemmede elevene slipper den ekstra belastningen det er å bestille, organisere og styre tolkene i tillegg til å studere selv. Det er mange døve og hørselshemmede som opplever forsinket progresjon i studieløpet på grunn av utfordringer med å få skaffet tolk til utdanningen, og NDF mener derfor at ved at utdanningsinstitusjonene tar mer ansvar for tilretteleggingen, vil flere døve og hørselshemmede studenter kunne fullføre til normert tid.

Lånekassen og NAV må også legge til rette for at norske døve og hørselshemmede studenter kan studere ved Gallaudet University i USA. Gallaudet University er verdens eneste universitet for døve og hørselshemmede. Alle professorer, lærere, medelever og andre ansatte bruker amerikansk tegnspråk i både undervisning, gruppearbeid, pauser og mer. Gallaudet University tilbyr et bredt spekter av høyere utdanning for døve og hørselshemmede.

NDF støtter at Kunnskapsdepartementet må øremerke et betydelig antall nye studieplasser for funksjonshindrede. NDF er av den oppfatning av at ved å øremerke antall studieplasser, vil det medføre at den rette lærerkompetansen også kommer på plass. For døve og hørselshemmede tegnspråklige vil dette bety at det kan opprettes studiekull eller emner der lærer med tegnspråklig kompetanse kan undervise eller forelese, eller at man kan komme sammen med andre døve og hørselshemmede studenter slik som Universitetet Sør-Øst har gjort i faget vernepleie. De øremerket et antall studieplasser til døve og hørselshemmede, slik at de kunne være flere som studerte sammen og det alltid var tolk tilgjengelig for studentene under alle emnene.

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 11, punkt 11.8

NDF støtter utvalgets forslag til tiltak under kap. 11, punkt 11.8.

Grensen 9, 0159 Oslo Telefon: 23 31 06 30 E-post: post@doveforbundet.no

Hjemmeside: www.doveforbundet.no Konto for gaver: 8200.06.08072 Bankgiro: 8200.01.77004

Organisasjonsnummer: 974 252 708

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

Døve og hørselshemmede opplever i større grad enn sine hørende likemenn å bli diskriminert i arbeidsmarkedet. Forskning viser at funksjonshemmede er den gruppen som opplever størst arbeidsledighet og fordommer når de endelig kommer i arbeidslivet, og at de med hørsel- eller synsnedsettelse er den mest diskriminerende gruppen. NDF vet at mange døve og hørselshemmede lar være å skrive i sine søknader at de er døve, hørselshemmede eller har behov for tilrettelegging av kommunikasjonen på arbeidsplassen i frykt for å ikke bli innkalt til intervjuer.

NDF har fått henvendelser fra fortvilte arbeidssøkere som blir avvist fra arbeidsgivere uten at de har fått sjansen til å presentere seg selv og sin relevante kompetanse, på bakgrunn av at de er døve eller hørselshemmede. Dette er et brudd på Likestillings- og diskrimineringslovens § 6.

Det finnes flere private aktører som jobber for å hjelpe døve og hørselshemmede inn i arbeidslivet, som Signo Arbeid og Deltagelse, Prima Konsern og Pro Service. NDF har fått tilbakemeldinger fra de private aktørene at det er utfordrende for døve og hørselshemmede å komme ut i ordinært arbeid, og at det er et stort behov for å belyse dette området i stor grad.

Det er sjeldent at deler av midler til arbeidsmarkedstiltak øremerkes tiltak for døve og hørselshemmede, det fører dermed til at døve og hørselshemmede får dårligere oppfølging av sine saksbehandlere i NAV, som igjen fører til at de bruker mer tid i saksbehandlingen enn i aktivitetstiltak, og det igjen fører til at døve og hørselshemmede får flere hull i sine CV'er. Lønnstilskuddsordningen varer ikke lenge nok eller er godt nok, og dessverre fører ofte til at døve og hørselshemmede ender opp i uføretrygd selv om de er arbeidsføre. Mange arbeidsgivere kvier seg for å ansette døve og hørselshemmede, til tross for at de har like god kompetanse og utdanning som hørende. Lønnstilskuddsordningen er en god måte å få døve og hørselshemmede inn i arbeid på.

Døve og hørselshemmede opplever også diskriminering og fordommer fra sine saksbehandlere i NAV når det gjelder deres kompetansenivå, og det fører til at man ofte blir feilaktig vurdert som ufør, og ikke arbeidsdyktig. Ansatte i NAV må også få økt kompetanse og kunnskap om døve og hørselshemmede og de utfordringer døve og hørselshemmede møter. NDF registrerer at mange døve og hørselshemmede opplever å bli satt på uføretrygd på grunn av hørselstapet, til tross for at de er arbeidsføre. Det må også åpnes for at ulike tiltak kan kombineres og at kanskje omskolering eller ekstra tid til opplæring må regnes med.

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 12, punkt 12.11.

NDF støtter utvalgets forslag til tiltak i dette kapittelet. Ordningen om statlig bostøtte fra Husbanken gjelder for mennesker med lav inntekt og høye bostøtte, og det henger tett sammen med sosialhjelp. Husbanken viser at sosialhjelpen øker, mens bostøtten reduseres. Døve og hørselshemmede med lav inntekt og høye utgifter har behov for bostøtte over kortere eller lengre perioder, uavhengig alder. Bostøttealliansen mottar stadig bekymringsmeldinger fra mennesker i økonomisk nød som har mistet tilgang til bostøtten.

Når det kommer til å forstå selve rettighetene ved å søke om bostøtte er veldig varierende blant døve og hørselshemmede. Rådgivningskontoret for syn og hørsel sitt inntrykk er at behovet for hjelp til å søke eller orientere seg rundt rettigheter om bostøtte varierer veldig fra person til person. Deres erfaringer med sosialhjelp og bostøtte er at NAV sosial oppfordrer sine brukere til å søke statlig bostøtte før man søker sosialstøtte. Bostøtten man får brukes til å beregne hvor mye man har krav

Grensen 9, 0159 Oslo Telefon: 23 31 06 30 E-post: post@doveforbundet.no

Hjemmeside: www.doveforbundet.no Konto for gaver: 8200.06.08072 Bankgiro: 8200.01.77004

Organisasjonsnummer: 974 252 708

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

på i sosialstøtte. Dersom nivået på bostøtte reduseres vil man kunne ha krav på økt sosialstøtte dersom man ikke har nok penger til livsopphold etter navs satser. NDF ber derfor om økonomisk støtte til å bedrive opplysningsarbeid om rettighetene til bostøtte til landets døve og hørselshemmede.

NDF ønsker å lovfeste at alle boliger som bygges, må bygges med dørcallingsanlegg med videofunksjon. Slik kan døve også se hvem det er som ringer på. Heiser og lignende må også ha videofunksjon slik at når det skjer at heisen står fast, eller det er fare for liv og helse, og det er en døv eller hørselshemmet person i heisen som trenger hjelp, kan vedkommende kalle for hjelp.

Utvalgets forslag til tiltak under kap. 13, punkt 13.9.

NDF støtter utvalgets forslag til tiltak under kap. 13, punkt 13.9.

Vi stusser imidlertid på denne setningen «For hørselshemmede som er avhengig av tolk, vil begrensningen på 70 tolketimer i året være en vesentlig begrensning.» (s. 272). Makstallet på tolketimer i året ble opphevet i 2004, så det er ikke korrekt å skrive at man har et begrenset antall tolketimer i året. Derimot er det riktig at døve, hørselshemmede og døvblinde fortsatt hindres i å delta i samfunnet på lik linje med hørende på grunn av utfordringer med å få tak i tegnspråktolk til utenfor kontortiden og på offentlige fridager. Tolkemangel oppgis som grunn til utfordringene med å få dekket tolkeoppdrag, men dette er en påstand som er blitt motbevist. Det finnes nok utdannede tegnspråktolker i Norge, utfordringen er at tolkene har så lav lønn at de fleste har forlatt yrket for å finne seg noe annet å gjøre.

NDF, sammen med Tolkene i Akademikerforbundet (TiA) arrangerte den 14. oktober 2023 en demonstrasjon utenfor Stortinget for å rette søkelyset på de dårlige lønns- og arbeidsvilkårene frilanstolker jobber under og hvordan dette påvirker de døves, hørselshemmedes og døvblindes tilgang til samfunnet. Aksjonen har tiltrukket seg oppmerksomhet fra politikerne og NDF er optimistisk til at reelle endringer vil skje fremover.

En annen utfordring er organisering av tolker og hvordan ledige ressurser brukes på best mulig måte. Det finnes flere løsninger for å få tak i tolk, der man ikke trenger nyttiggjøre seg av NAV for å få tolk. En løsning er Tolk På Arbeidsplass (TPA)-løsningen. Denne løsningen innebærer at arbeidsgivere tar på seg arbeidsgiveransvaret for tolker til sine døve og hørselshemmede ansatte, og så fakturerer de NAV for lønn til tolkene. NDF foreslår en lignende løsning til universiteter og høyskoler som har flere døve og hørselshemmede studenter under kap. 10, pkt. 10.4.

Andre kommentarer:

- Døveidretten – en tilgang til tegnspråklige miljøer
- Norges Døveforbund og Hørselshemmedes Landsforbund er to ulike organisasjoner
- Overgrep mot døve og hørselshemmede – Sannhet- og forsoningskommisjon må nedsettes
- Eldre funksjonshindrede
- Avsluttende kommentar

NORGES
DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

Døveidretten – en tilgang til tegnspråklige miljøer

I NOU 2023: 13 På høy tid – Realisering av funksjonshindredes rettigheter, nevnes det arbeid med paraidrett og om å inkludere denne idretten mer i samfunnet. Det nevnes gode tiltak for parautøvere, og hvordan klubber og lag skal jobbe for å løfte opp barn, unge og voksne paraidrettsutøvere hos dem. Dessverre ser vi ingenting om arbeid med døveidrett i deres tiltak. Døve idrettsutøvere opplever også motstand og fordommer når de skal begynne med idrett. Døve barn og unge opplever at det sjeldent finnes klubber eller idrettsgrener som har tilbud til dem, de må som regel ordne noe selv: enten opprette en egen idrettsklubb for døve eller skaffe tegnspråktolker til klubber de ønsker å trene med.

NDF ser at døve og hørselshemmede gjennom mange år har trivdes med å ha idretten som en møteplass. Oslo Døves Sportsklubb er verdens andre eldste døveidrettslag, fra 1892. Det vi i dag kjenner som OL ble arrangert for første gang i 1896, mens Deaflympics kom i 1924. IPC (International paralympic committee) ble stiftet i 1989 men gjennomførte PL (Paralympics) fra 1960 (tidligere arrangert også). Skolevesenet er en tidlig faktor for etablering av felles møteplasser som igjen også gir felles arenaer for andre aktiviteter som f.eks. kultur og idrett. Det som kalles segregering av funksjonshindrede, oppleves ofte som et fellesskap for døve og hørselshemmede.

Et vesentlig poeng er at døveidretten faller ofte mellom to stoler, døveidretten er en del av paralympics - men samtidig så er det litt bortgjemt fordi døveidretten ikke er med i paralympiske leker. Døve idrettsutøvere passer ikke inn til paralympiske leker, de har ikke de samme fysiske hindringene som andre parautøvere. Det er derfor det finnes Deaflympics. Men dessverre får døve utøvere liten støtte til å delta i Deaflympics eller andre mesterskap for døve. Voksne døve idrettsutøvere melder om manglende sponsing av deres idrettskarriere, noe som fører til at de må ha en vanlig jobb ved siden av interessen for idrett og for å kunne kjøpe inn utstyr, trener, o.l. til deres idrettsgren.

Det meste av støtten, både økonomisk, organisatorisk, og praktisk, er i dag er kanalisert mot utøvere i olympiske og paralympiske leker. Døveidretten blir sett på som noe sært, og det er vanskelig å lykkes som hørselshemmet utøver, og det er også veldig vanskelig å få til å arrangere mesterskap i Norge. Her har det ikke vært arrangert noe internasjonalt døvemesterskap siden 2000-tallet.

Hvert 4. år er det Deaflympics, der flere hundre døve og tegnspråklige idrettsutøvere møtes og kjemper om kulørte medaljer og heder og ære. Denne olympiaden blir ikke nevnt i mainstream-media, det er heller ikke sikkert at norske døve idrettsutøvere får delta på grunn av manglende sponsing.

Norges Døveforbund og Hørselshemmedes Landsforbund er to ulike organisasjoner

NDF ser at der det nevnes hørselshemmede, er det flere tilfeller der Hørselshemmedes Landsforbund (HLF) nevnes som kilden til informasjonen som står skrevet. NDF anerkjenner HLFs enorme arbeid for hørselshemmede, men ønsker å nevne at NDF og HLF er ikke synonymt med hverandre.

Organisasjonene har ulike fokusområder og har ulike syn på hva hørselstap er for noe, organisasjonene har også ulike interessepolitiske innfallsvinkler.

NDF sine interessepolitiske saker dreier seg om de språkrettighetene til døve og hørselshemmede, både barn, unge, voksne og eldre. Det er derfor for NDFs del merkelig å se at NDF ikke er blitt

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

rådspurt i de delene som gjelder døve, hørselshemmede, tegnspråklige, tolking og mer – i alle livsfaser.

NDF ønsker derfor at NDF involveres i større grad i fremtidig arbeid som også gjelder døve, hørselshemmede og tegnspråklige.

Overgrep mot døve og hørselshemmede – Sannhet- og forsoningskommisjon må nedsettes

I denne NOUen har det blitt fremhevet at særlig de med hørselsnedsettelse har større risiko for å bli utsatte for seksuelle overgrep (s. 63) Videre har utvalget også skrevet at «ingen funksjonshindrede eller utviklingshemmede skal steriliseres med tvang eller tvinges til å bruke prevensjon mot sin vilje.», s. 270. NDF synes det er bra det rettes oppmerksomhet til dette området, men NDF synes det kunne med fordel vært skrevet mer om dette. NDF vet at overgrep mot døve og hørselshemmede skjer i Norge selv i dag.

NDF vet at det finnes kilder på at døve i Norge både før og under 2. verdenskrig ble tvangssterilisert mot sin viten og vilje. Det finnes kilder på at døve barn og unge elever ved internatskoler har blitt utsatt for både seksuell, fysisk og mental vold fra både medelever, lærere og assistenter til langt inn til 1990-tallet. Det finnes kilder på at døve, hørselshemmede og tegnspråklige barn og unge har blitt nektet å bruke tegnspråk både i skoletimene og i fritiden. Denne nekten har satt dype spor hos flere døve og hørselshemmede, og kan være årsaken til at flere døve og hørselshemmede sliter med psykisk uhelse.

NDF mener det derfor haster med å få på plass en sannhets- og forsoningskommisjon som kan undersøke den uretten døve har blitt utsatt for i hendene på staten, på lik linje som samene har fått.

Eldre funksjonshindrede

Avslutningsvis ønsker NDF å ta opp det manglende fokuset på eldre funksjonshindrede. Det er jo ikke slik at funksjonshindrede plutselig blir funksjonsfriske så fort de biker pensjonsalderen og blir eldre.

Eldre funksjonshindrede møter på de samme utfordringene som barn, unge og voksne. Eldre funksjonshindrede opplever ofte at deres funksjonshindring enten skygger for andre helseproblemer, eller blir usynlige i møte med helsepersonell.

Døve, tegnspråklige eldre opplever ofte dette paradokset. NDF har hørt historier om døve eldre som ikke får tegnspråklig helsepersonell fordi helsepersonellet ikke vet forskjellen mellom de som er født døve og de som har blitt døve på grunn av alderdom. Døve, tegnspråklige eldre mangler også gode sykehjems-tilbud der det er tegnspråklig helsepersonell, eller få tilbud om å delta i aktiviteter med andre tegnspråklige enten i regi av sykehjemmet eller hos lokale foreninger, ettersom helsepersonell ikke vet hvilke tilbud som finnes for døve, tegnspråklige eldre. NDF har sendt inn flere høringsinnspill som berører akkurat dette temaet og skulle gjerne sett at eldre funksjonshindrede ble løftet høyere opp på dagsorden i denne NOUen også.

NORGES
DØVEFORBUND

NORGES DØVEFORBUND

KRONPRINS HAAKON MAGNUS ER NORGES DØVEFORBUNDS HØYE BESKYTTER

Avsluttende kommentar

NDF anerkjenner gode jobben utvalget har gjort med å utforme NOU 2023: 13 På Høy Tid – Realisering av funksjonshindredes rettigheter. Det er et velskrevet dokument, som inneholder flere gode forslag til tiltak. NDF stiller seg til disposisjon for både utvalg, departement og andre relevante aktører i fremtidig iverksetting av tiltak for døve, hørselshemmede og døvblinde tegnspråklige.

Mvh

Petter Noddeland

Elisabeth Frantzen Holte

Adriana Fjellaker

Generalsekretær

Interessepolitisk rådgiver

Interessepolitisk rådgiver

Norges Døveforbund

Norges Døveforbund

Norges Døveforbund